

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Lexikon för ett skriftlöst språk	
Forfatter:	Jan-Olof Svantesson	
Kilde:	Nordiska studier i lexicografi 16, 2023, s. 375–387	
URL:	https://tidsskrift.dk/nsil/issue/archive	

© Respektive författare, Nordiska föreningen för lexicografi och Mejerbergs institut för svensk etymologisk forskning, 2023

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavspersonen til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Lexikon för ett skriftlöst språk

Jan-Olof Svantesson

In this article I discuss problems related to the compilation of dictionaries for understudied languages that do not have a generally accepted written form. This task is in most cases undertaken by linguists with the purpose of describing and analyzing a language or by missionaries whose ultimate goal is to translate the Bible or other holy scriptures. As a case study, the structure of two different versions of a dictionary for Kammu, a minority language in Northern Laos, is described. One dictionary is primarily intended for linguists and other researchers, and the other one for the speakers of the language.

NYCKELORD: skriftlösa språk, minoritetsspråk, kammu

1. Syfte

Artikeln syftar på att visa på skillnader och likheter mellan lexikon för språk som saknar ett etablerat skriftspråk och för språk som har en allmänt använd skrift genom att beskriva arbetet med att utarbeta lexikon för kammu, ett minoritetsspråk i norra Laos. Bakgrunden är att jag ingår i en grupp vid Lunds universitet som forskar om kammufolket och som gruppen lingvist har jag bland annat arbetat med lexikonerna.

Några forskare som själva har arbetat med lexikon för utforskade språk har satt in sitt arbete i ett lingvistiskt och lexikografiskt sammanhang, t.ex. Connell (1998) och Mosel (2004). Som Connell (s. 231) påpekar behandlas lexikografin mycket styvmoderligt i allmänlingvistiska handböcker och läroböcker. Omvänt behandlar den lexikografiska litteraturen sällan de speciella problemen med lexikon för utforskade språk. Bo Svenséns *Handbok i lexikografi* (2004) innehåller ingenting om detta, och inte heller *LexicoNordica* eller *Nordiske studier i leksikografi*, kanske med undantag för några artiklar och recensioner av dialektlexikon (t.ex. Wendt 2007), som skulle kunna räknas till denna kategori.

2. Kammuspråket

Kammu tillhör den austroasiatiska språkfamiljen och talas av över 500 000 personer, främst i norra Laos. Det finns ingen allmänt använd skrift för språket, och det förekommer ingen skolundervisning på kammu i Laos där i princip alla skolor undervisar på majoritetsspråket laotiska.

Kammuprojektet vid Lunds universitet startades i början av 1970-talet av Kristina Lindell som i första hand arbetade med muntlig litteratur. Till projektet knöts den infödde kammutalaren Kàm Ràw (Damrong Tayanin), som flyttade till Lund och blev permanent medarbetare i projektet. Flera andra forskare har medverkat i projektet; se Lundström & Svantesson (2005).

3. Skriftlösa språk

Vad är ett skriftlöst språk? Enligt *Ethnologue*, en förteckning över världens språk som ges ut av den världsomspännande amerikanska missionärsorganisationen Summer Institute of Linguistics (SIL) har ca 4 000 språk, långt mer än hälften av världens cirka 6 000 språk, ett skriftspråk. Det är säkert korrekt, men ger en skev bild av sakernas tillstånd, eftersom det i de flesta fall rör sig om skriftspråk som används eller har använts endast i begränsad omfattning. För att få en bättre bild kan man vända sig till handböcker om identifiering av språk för bibliotekarier, t.ex. Giljarevskij & Grivnin (1964). De redovisar typiskt 200–300 språk, och en realistisk gissning är att antalet skriftspråk som är allmänt spridda bland talarna och som är i dagligt bruk i tidningar och böcker, i skolundervisning och i andra officiella sammanhang bara är drygt 200. Med ”skriftlösa språk” menar jag i fortsättningen språk som inte har ett allmänt använt skriftspråk. Några missionärer och lingvister (inklusive vår grupp i Lund) har givit ut mindre skrifter på kammu, men de har haft begränsad spridning och det har inte förekommit någon standardisering mellan de olika skriftsystem som har använts, så kammu är ett skriftlöst språk i denna bemärkelse.

4. Vem utarbetar lexikon för skriftlösa språk?

Det är nästan bara lingvister och missionärer som utarbetar lexikon för skriftlösa språk. Ett exempel på en framgångsrik missionärslingvist är svensk-amerikanen Ola Hanson (1864–1929), född i Åhus, som 1895

skapade en skrift för kachin, ett minoritetsspråk i Burma (Myanmar). Som förberedelse för att översätta Bibeln skrev han ett 750-sidigt kachin-engelskt lexikon som gavs ut 1906 och fortfarande kommer ut i nya upplagor.

5. Målgrupper

Man kan säga att lexikon över outforskade språk till en början har lexikonförfattaren själv som målgrupp. För att kunna analysera eller lära sig ett språk måste man samla in ett ordmaterial och göra upp en ordlista i någon form. Några lexikonprojekt kommer inte längre än så. Ett exempel är det omfattande (ca 7 000 ord) kalmuckisk-svenska lexikon som sammanställdes av Cornelius Rahmn (1785–1853) som var missionär bland kalmuckerna, ett mongoliskt folk vid Volgas nedre lopp, under åren 1819–23. Han tvingades sedan lämna Ryssland och återvände så småningom till Sverige som kyrkoherde i Kalv i Västergötland. Lexikonet, som finns bevarat som manuskript i Uppsala universitetsbibliotek, gavs långt senare ut i redigerad form som Rahmn (2012). Det är det tidigaste större lexikonet över kalmuckiska och ett språkhistoriskt värdefullt dokument.

Målgruppen av personer som, liksom lexikonförfattaren, vill lära sig språket ifråga är oftast ganska liten eftersom det handlar om minoritetsspråk som saknar skriftlig litteratur. Det kan vara missionärer som vill sprida sin religion, men också forskare som arbetar med folkets kultur och som gör upp egna ordlistor över ”sina” språk. Många lexikon som ges ut av språkvetare har, liksom numera Rahmns lexikon, andra språkvetare som målgrupp, i första hand sådana som arbetar med jämförande historisk språkforskning men också inom områden som språktypologi eller semantik.

En helt annan målgrupp är talarna av språket ifråga. Ett skriftlöst språk är så gott som alltid ett minoritetsspråk och talarna kan tänkas behöva ett lexikon som talar om vad ett ord på deras språk heter på majoritetsspråket. Men talare av skriftlösa språk är ofta minst tvåspråkiga, har gått i skola på majoritetsspråket och behärskar i många fall majoritetsspråket lika bra som – eller bättre än – sitt eget språk. Det är ofta stigmatiserat att tala ett minoritetsspråk och många talare av skriftlösa språk använder majoritetsspråket oftare än sitt modersmål. Det kan leda till att språket inte lärs ut till barnen, får färre och färre talare, och så småningom dör ut. I sådana fall kan ett lexikon bidra till en revitalisering av språket

eftersom det visar att det är möjligt att skriva språket och tillhandahåller en användbar standard för skriftspråket. Ett exempel är det omfattande revitaliseringsarbete som görs av Suwilai Preamsirat och hennes medarbetare vid Mahidol-universitetet utanför Bangkok. Genom att utarbeta lexikon och läromaterial har de lyckats få in flera mindre minoritetsspråk i skolundervisningen och kunnat vända en nedåtgående trend i användningen av några av dem (Preamsirat & Hirsh 2018).

Ett lexikon för ett skriftlöst språk kan alltså vara en viktig symbol som visar att språket inte bara är ett talspråk med låg status, utan ett språk som faktiskt kan skrivas – vilket för många talare av minoritetsspråk inte är en självklarhet. I bästa fall kan ett tidigare diskriminerat språk och folk få en helt ny status. Ett exempel är Ola Hansons kachinlexikon som tillsammans med hans grammatik och bibelöversättning ledde till att kachinerna, som så gott som alla var analfabeter när han kom till Burma, nu är allmänt läskunniga på sitt eget språk (Sword 1954).

För kammu har vi försökt lösa motsättningen mellan målgrupperna genom att göra två olika versioner av lexikonet, ett från kammu till engelska som i första hand riktar sig till lingvister och andra forskare, och ett från kammu till laotiska för modersmålstalarna. Mosel (2004:41) nämner denna möjlighet men ger inga exempel på att den har använts. I avsnitt 6 beskrivs det kammu-engelska lexikonets struktur och i avsnitt 7 det kammu-laotiska.

6. Det kammu-engelska lexikonet

I detta avsnitt beskrivs det kammu-engelska lexikon som har utarbetats i Lund (Svantesson et al. 2014) som ett exempel på lexikon för skriftlösa språk skrivna av (och för) lingvister och andra forskare.

För att överhuvudtaget kunna skriva ner ord måste man analysera ljudsystemet och skapa en skrift som återger språket på ett adekvat sätt. En inflytelserik artikel om hur man skapar nya skriftspråk är Smalley (1964), som ger fem ”maximer” om hur ett välfungerande skriftspråk ska konstrueras. Här tar jag inte upp detta problem utan koncentrerar mig på lexikografin.

Kammuprojektet började med att Kristina Lindell spelade in folksagor som berättades av olika kammutilare som befann sig i norra Thailand men ursprungligen kom från Laos. Tillsammans med Kàm Ràw, som själv

var en framstående sagoberättare, transkriberade hon inspelningarna. De skrevs ned med det latinska alfabetet med tillägg av en del IPA-tecken och samma skrivsätt används i lexikonet (figur 1).

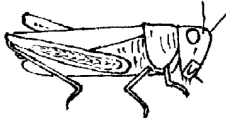
◆**H50 Yàŋ** [Lao *yay*] a Tibeto-Burman people in Laos
h50² [Lao *hɔɔ*, Lü *hɔ*] † building [shaman song]
h50³ oh!
h50c [Red. *híc*] to whittle, to cut with the knife blade held almost parallel to the cut surface •~ *kháal* cut bamboo strips as warp for weaving baskets •~ *plòŋŋ* cut rattan •~ *sʔòŋŋ* whittle wood
 ▶ CAUS **pé'h50c** to make sb whittle
 ▶ NOMp **rc'h50c** [Red. *rc'héc*] action of whittling
 ▶ NOMi **hrn50c 1** action of whittling 2 things made by whittling e.g. bamboo strips
h50k¹ [Lao *rɔɔk*, Lü *rɔk*] † squirrel [*kriuu*] =Km *prɔ́ok*
h50k² [Lao *hɔɔk*, Lü *hrɔkʔ*] † sword [*kriuu*] =Km *kmáy*

h50l srmà

h50l to smear, to paint •*kàŋŋ* ~ painted house •~ *spí* paint red marks on one's face >*spí*
 ◆**h50l lɔ** ceremony for renewing the strength during a buffalo sacrifice >*tráak*
 ◆**h50l srmà** paint a sign with lime (*piúun*) on the back of a person with fever, in order to cure him
h50m¹ [Lü *rɔm*] to tie, to tie up; to gather •~ *klà* put up one's hair to a topknot •*klà* ~ topknot ◊ •~ *trɔ́* bind torches
 ◆**h50m kmpóŋ** tie a charm to a bamboo strip for curing headache >*cú kmpóŋ*
 ▶ CAUS **pñh50m** to make sb tie up e.g. hair
 ▶ NOMp **rmh50m** [Red. *rmhéem*] action of tying
 ▶ NOMi **hrn50m 1** [=, *tí*] bundle •*hʔé mòoy* ~ one bundle of firewood 2 [*tém*] bamboo strip for tying things ◊*priiŋ*, *syócc* •*h50m yáa* ~ tie with a bamboo strip •~ *mòoy tí* one bundle of bamboo strips
 ◆**hrn50m klà** hairknot
h50m² [Lao *hɔɔm*, Lü *hɔm*] aromatic herb, onion (*phák* ~)
 ◆**h50m búá** "lotus onion" Japanese bunching onion, *Allium fistulosum* [Botanical garden] Traditionally not used by the Kammu.
 ◆**h50m déŋŋ** "red onion" red onion Traditionally, the Kammu do not use onions on their food, except on meat salad, so they do not grow much onion.
 ◆**h50m dían** field mint, *Mentha arvensis* L. [Lamiaceae] Mint which is used on meat salad and chicken chilli sauce.
 ◆**h50m kháaw** "white onion" garlic, *Allium sativum* L. [Alliaceae] Traditionally, the Kammu do not eat garlic, but now some villagers grow it for sale and own use.

◆**h50m p50m-páa** [Lao *hɔɔm pɔɔm²*] long coriander, *Eryngium foetidum* L. (Apiaceae)
 Wild herb which grows at open places in the forest. The leaves are used as a spice on eggplant salad, on roasted fish, on taro stew (*səŋ tày cró*) with buffalo hide, and on chilli sauce with roasted fish.
h50ñ* expressive root:
 ▶ STAT **tñh50ñ | rñh50ñ | tñhén | rñhén** dark in one|many places (*hlyññ* ~)
 ▶ PCT **th50ñ | thén** become dark
 ▶ IRR **slthúuñ-slth50ñ** ↓ **slthúuñ-slthén** become dark many times in different places •*prlia piit* ~ all the fires went out one by one
h50ŋ¹ [Lao *hɔɔŋ²*, Lü *hɔŋ²*] [=] room
 ◆**h50ŋ krúa** kitchen
 ◆**h50ŋ nám** hall
 ◆**h50ŋ òm** bathroom, toilet
 ◆**h50ŋ síis** sleeping room
h50ŋ² [Lao *rɔɔŋ²*, Lü *rɔŋ²*] † to shout, to call =Km *héet*
h50ŋ³ R reason, ability =Y *sén*
h50s short-horned grasshopper, locust (subfamily Caelifera)

h50s kin

◆**h50s kin** "rotten egg grasshopper" spotted grasshopper (*Aularches miliaris*)
 Brown grasshopper with spotted wings. It lives in bushes. It smells like rotten eggs and is not eaten.
 ◆**h50s kóoŋ** "frozen grasshopper" a kind of grasshopper
 Large green edible locust which eats grass and rice leaves. People collect them when they are weeding the fields, roast them and let the children eat with rice.
 ◆**h50s màt pè** "goat eye grasshopper" migratory locust (*Locusta migratoria*)
 Brown inedible grasshopper with large wings.
 ◆**h50s plò** a kind of grasshopper
 Grey grasshopper with spotted wings. It is similar to *h50s tíus*.
 ◆**h50s prýáak** "sasagrass grasshopper" a kind of grasshopper
 Green grasshopper which lives in the grass.
 ◆**h50s prýòŋŋ** "dragon grasshopper" a kind of grasshopper
 Small green grasshopper which lives in the grass and on rice plants, and eats the leaves.
 ◆**h50s tflèŋ-téŋ** "wagtail grasshopper" a kind of grasshopper

FIGUR 1. En sida i det kammu-engelska lexikonet.

Eftersom talare av olika dialekter hade spelats in uppstod problemet hur vi skulle förhålla oss till dialektformerna. Det finns tre huvuddialekter i Laos: nordkammu, västkammu och östkammu (se Svantesson & Holmer 2015 för en allmän översikt över kammuspråket). Skillnaderna är inte särskilt stora och dialekterna är inbördes fullt begripliga. Östkammu var dåligt representerat i det inspelade materialet och de flesta av våra sagoberättare talade olika underdialekter av nordkammu, t.ex. Yùan som var Kàm Ràws modersmål. Det finns en del fonologiska skillnader mellan talarna, men vi beslutade oss för att inte ange olika uttalsvarianter utan använda Kàms uttal i lexikonet, även för ord som egentligen inte tillhör Yùan-dialekten. Detta gjordes delvis av praktiska skäl eftersom vi inte hade möjlighet att arbeta med talare av olika dialekter på ett systematiskt sätt, men också för att orden i lexikonet fonologiskt och morfologiskt skulle bilda ett konsistent system. I skriftlösa språk som kammu finns det ju inget standardspråk, men att använda en enskild talares uttal innebär indirekt en sorts standardisering (Mosel 2004:42).

6.1. Material och ordurval

Det kammu-engelska lexikonet innehåller 498 sidor och trycktes i 200 exemplar. Antalet ord är cirka 14 900, varav 3 300 är avledningar och 3 150 är sammansättningar. Materialet för lexikonet var till en början muntlig litteratur, främst folksagorna som hade spelats in och översatts till engelska. Kàm Ràw var förutom sagoberättare också en god sångare med en stor repertoar av traditionella kammusånger. Hans och andras sånger analyserades i samarbete med musiketnologen Håkan Lundström och ordförrådet i sångerna togs in i lexikonet. Ordförrådet i böner och andra rituella texter vid ceremonier i samband med jordbruksåret och vid giftermål, barnafödelse, begravningar och andra tillfällen togs också in i lexikonet. Vi gick också systematiskt igenom olika semantiska fält med Kàm Ràw, exempelvis ord som hör samman med jordbruksåret, med jakt eller med husbyggnad, liksom släktskapsord, kalenderterminologi, musikterminologi och annat; Mosel (2004:45) kallar det för ”Active Elicitation”. Kàm identifierade också ett stort antal avledda ord genom sådan själv-elicitering.

Kàm utbildades i sin ungdom till schaman, vilket innebar att han förutom traditionell örtmedicin fick lära sig olika rituella texter som böner

och besvärjelser som riktar sig till andar som ansågs orsaka sjukdomar. Många av dessa innehåller inga inhemska kammuord utan består helt och hållet av ord lånade från äldre stadier av laotiska och är obegripliga för vanliga kammutalare. Sådana ord anses vara farliga om de kommer i orätta händer, men Kàm accepterade att de togs in i det kammu-engelska – men inte i det kammu-laotiska – lexikonet. Kàms lärare dog innan Kàm hade invigts till schaman och han hade därför inte lovat att hålla denna kunskap hemlig (jämför Mosel 2004:47 om tabuerade ord). Dessa ord markeras i lexikonet med symbolen ”‡”. Ett exempel i figur 1 är *hóok²* ’svärd’, som på vanlig kammu heter *kmáy*. Oftast anges också typen av källa, i det här fallet en besvärjelse (*krùu*).

Ett problem är förhållandet till majoritetsspråket. Liksom många talare av minoritetsspråk är de flesta kammuer minst tvåspråkiga, i detta fall på kammu och laotiska. All skolundervisning är på majoritetsspråket laotiska, som de flesta kammuer numera lär sig i skolan eller tidigare. Alla ord för moderna företeelser som inte ingår i traditionell kammukultur tas över direkt från laotiska och vi bedömde det som ogörligt att ta med dem i lexikonet eftersom i stort sett alla laotiska ord kan användas i kammu. Ett problem är att det finns många gamla fullt etablerade lånord som självklart måste tas med i lexikonet, och gränsen mellan äldre och nyare lånord är ofta svår att dra.

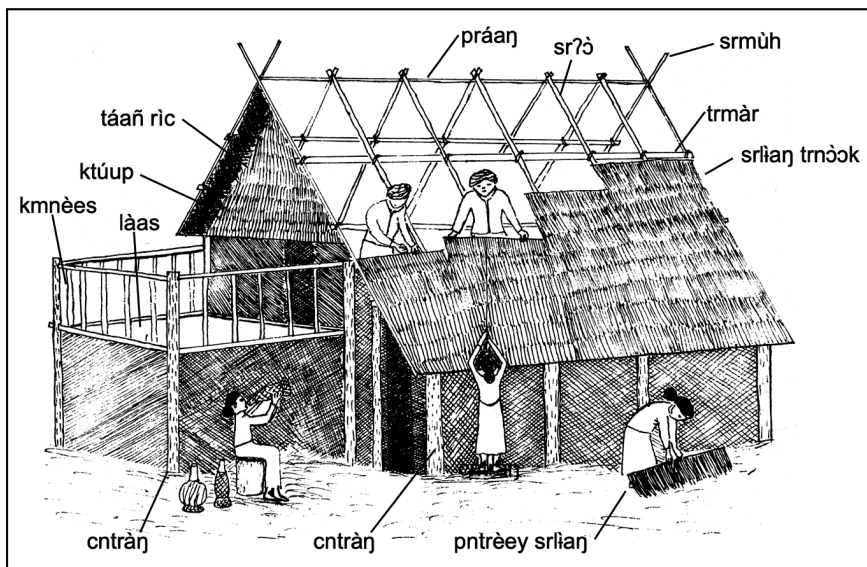
Sammanfattningsvis kan sägas att ordurvalet ändå var enkelt, alla ord som vi påträffade och som på något sätt anknöt till traditionell kammukultur togs med i lexikonet.

6.2. Ordens betydelser

Lexikonet utgick från början från folksagor där ordens betydelser ofta är ganska tydliga. Under inspelningarna ordnade Kristina Lindell seminarier med sagoberättarna där svårbegripliga passager diskuterades. I sånger, böner och rituella texter kan orden vara svårare att förstå och ha en mer kontextbunden betydelse, och vi har där fått lita på Kàm Ràws djupa kunskaper om sin kultur.

Ett problem som sannolikt har drabbat oss då och då och är svårt att göra något åt är att orden ges för snäv betydelse. Även om den betydelse som ges i lexikonet är korrekt i den kontext där ordet dök upp – t.ex. i en folksaga – är betydelseomfånget kanske större, något som ofta har visat

sig efterhand under lexikonarbetet. Vårt utgångsmaterial är begränsat, liksom den tid vi har haft till förfogande, vilket har gjort det omöjligt att göra helt uttömmande beskrivningar av ordens betydelser.

FIGUR 2. En teckning i det kammu-engelska lexikonet som visar ord för olika delar av ett hus.

Vid exempel som kommer från folksagor, sånger, böner, rituella texter och så vidare har typen av källa markerats inom hakparentes, till exempel "[tale]". Alla ordspråk, talesätt, gåtor och andra fasta uttryck som vi känner till ges i lexikonet, i allmänhet under det första innehållsordet. I ett appendix förtecknas geografiska namn (byar, berg, floder och annat) i Yüan-området. Lexikonet illustreras med ca 300 teckningar, till största delen utförda av Kàm Ràw. De flesta är bilder som illustrerar betydelsen hos olika ord, som i figur 2.

6.3. Avledningar och sammansättningar

Kammu är ett isolerande språk som helt saknar böjningsmorfologi. Däremot finns det en utvecklad avledningsmorfologi som inte är helt produktiv och därför måste alla avledda ord förtecknas i lexikonet. Eftersom lexikonet i första hand vänder sig till lingvister valde vi att lista avledningar till-

sammans med det ord de avleds från. Ett exempel är ordet *hócm*¹ 'binda' i figur 1, som kan bilda kausativ med prefixet *pn-* (*pnhócm*) och nominaliseras på två olika sätt: mer abstrakt ('bindande') med prefixet *rC-*, där C är ordets finalkonsonant (*rmhócm*), och mer konkret ('bamburemsa') med infixet *-rn-* (*hrnðcm*). Alla dessa listas under lemmat *hócm*¹ (figur 1) där avledningsinformationen är lättillgänglig för en lingvist som dessutom får upplysningar om vilken sorts avledning det handlar om, t.ex. CAUS för kausativ och NOMi för nominalisering med ett infix. För en användare som har träffat på ordet *hrnðcm* och vill veta vad det betyder är proceduren däremot litet mer omständlig: Slår man upp *hrnðcm* på dess alfabetiska plats finns där en hänvisning till *hócm*. Denna organisation av lexikonet resulterar i ett stort antal hänvisningar. Sammansatta ord listas direkt efter det första ordet i sammansättningen (som i *hócm búu* 'piplök' under *hócm*² i figur 1).

6.4. Grammatiska upplysningar

Lexikonet innehåller en del grammatiska upplysningar. Ordklasser kan inte, som i exempelvis svenska eller engelska, definieras med utgångspunkt från böjningsmorfologin, eftersom sådan saknas i kammu, utan måste grundas på syntaxen. Eftersom vi inte hade gjort någon ingående syntaktisk undersökning av språket när lexikonet utarbetades kunde vi inte ge någon vetenskapligt grundad indelning i ordklasser utan nöjde oss med att sätta ut det engelska infinitivmärket *to* i översättningen av ord som motsvarar engelska verb och vi har också försökt ge exempel som visar verbens argumentstruktur. Se t.ex. *hócm*¹ 'binda' i figur 1, där exemplet *hócm klà* 'sätta upp håret' visar att verbet konstrueras med ett (omarkerat) direkt objekt (*klà* 'hår').

För substantiv anges vilken klassifierare som används. I kammu liksom i många andra språk i Öst- och Sydostasien kan man inte kombinera ett substantiv direkt med ett räkneord utan man använder en klassifierare. Exempelvis anges att klassifieraren till *hrnðcm* 'bamburemsa' (under *hócm*¹ i figur 1) är *lém*. Det innebär att till exempel 'två bamburemsor' heter *hrnðcm pàar lém* (där *pàar* är räkneordet 'två') och inte bara **hrnðcm pàar*. Det finns ett tjugotal olika klassifierare. Exakt vilken klassifierare som krävs för ett visst substantiv är ofta inte självklart utan måste anges i lexikonet. I vissa fall är det självklart, t.ex. tar alla växter klassifieraren *túut* så det har inte satts ut i lexikonet.

Många ord, mest verb och adjektiv, kan redupliceras med förändrad vokal eller rim, vilket anger intensifierad betydelse, att något görs snabbt eller kraftfullt. Alla kända sådana former förtecknas i lexikonet. Exempelvis är *hóoc-híc* en intensivform av *hóoc* (figur 1).

6.5. Ordens ursprung

Om ett ord har påträffats bara i en annan dialekt än Yüan anges det; exempelvis anges att ordet *hóoy³* är Ròk-dialekt (markerat med "R" i figur 1) och att motsvarande ord i Yüan-dialekten ("Y") är *sén*.

Många ord har under tidernas lopp lånats in från majoritetsspråket laotiska, och också från lü, ett språk som talas i Yunnan-provinsen i Kina och är ganska nära släkt med laotiska. Särskilt i rituellt språk finns det ord som kommer från pali och de har angetts i den mån vi har kunnat identifiera dem. Ordens form i de långgivande språken ges inom hakparentes (se t.ex. *hóoy¹* i figur 1). Däremot har vi inte gett etymologier för inhemska austroasiatiska ord.

6.6. Encyklopedisk information

Under vårt arbete med lexikonet blev det efterhand allt tydligare att den traditionella kammukulturen som är grundad på risodling i svedjor på bergssluttningarna höll på att försvinna. Många tvingades av ekonomiska skäl att flytta närmare vägar och floder och många byar avfolkades. I Kàm hemby Rmcùal utfördes jordbruksårets riter för sista gången år 1989 och ett tiotal år senare hade byn avfolkats helt (Évrard 2012). De flesta av Kàm's generationskamrater hade då gått till sina förfäder och han var troligen en av de sista som hade detaljerad kunskap om den traditionella kammukulturen i området, och definitivt den ende som hade möjlighet att dokumentera den för framtiden. Detta gjorde att vi tog in hans beskrivningar av traditionellt kammuliv i lexikonet, sådant som ceremonier och riter under kammuernas livscykel och jordbruksår, beskrivningar av hur växter, djur och redskap användes och mycket annat (se t.ex. de korta beskrivningarna av olika gräshoppor under *hóos* i figur 1). Många besvärjelser, böner och andra rituella texter togs också in. Vi insåg att det inte var helt lyckat att publicera encyklopediska uppgifter i ett lexikon, men med de begränsade resurser vi hade var det i vilket

fall ett sätt att bevara Kåms kunskaper för framtiden. Även om beskrivningarna i första hand gällde Kåms hemby Rmcùal är vi övertygade att mycket gäller i hela Yùan-området och till och med i hela det kammulande området.

7. Det kammu-laotiska lexikonet

I samarbete med laotiska lingvister sammanställde vi ett lexikon från kammu till laotiska som var riktat till kammutalarna (Svantesson et al. 1994). Lexikonet utarbetades med stöd från SIDA, trycktes i 1 000 exemplar och spreds till kammuer i Laos. Vi hoppades att lexikonet skulle kunna användas i skolundervisningen men våra kontakter med berörda myndigheter ledde inte till några resultat. En organisation som däremot drog nytta av lexikonet var den nationella laotiska radions redaktion för sändningar på kammu som fick ett användbart skriftspråk.

Det kammu-laotiska lexikonet baserades på vårt dåvarande ordmaterial för det kammu-engelska lexikonet, som inte gavs ut förrän 20 år senare. Det innehåller ca 10 000 ord och består av 514 sidor med betydligt mindre format än i det kammu-engelska lexikonet. Dess struktur skiljer sig på många sätt från det kammu-engelska lexikonet, beroende på de olika målgrupperna, men också eftersom den tid och arbetskraft vi kunde lägga ner var mycket mindre. Den största skillnaden är att i det kammu-laotiska lexikonet skrivs kammuorden med en dialektneutral skrift som använder det laotiska alfabetet. Trots att kammu och laotiska inte är besläktade språk är fonemförråden ganska lika, så det var inte något stort problem att skriva kammu med det laotiska alfabetet, även om uttalet av några bokstäver fick anpassas något. Uppslagsorden ges också med det latinska alfabetet eftersom Kåm hade lärt ganska många att skriva och läsa kammu på det sättet. En annan viktig skillnad är att avledningar står på sin alfabetiska plats med hänvisning från ordet de avledds från. Antalet exempel är mycket mindre och långa autentiska exempel från t.ex. folksagor saknas helt, liksom sådant som ordspråk och talesätt. Sammansatta ord är inte självständiga underartiklar utan listas som exempel. Encyklopedisk information och längre texter (riter, böner etc.) saknas helt. Det finns också mycket färre bilder.

8. Avslutning

Genom att beskriva arbetet med kammulexikonerna har jag försökt visa på skillnaderna mellan lexikon för skriftlösa språk och för språk med en väletablerad skrift. Enligt min åsikt är den viktigaste skillnaden egentligen inte hur lexikonerna är uppbyggda utan den symboliska betydelsen hos ett lexikon för ett skriftlöst språk och dess betydelse för språkrevitaliseringsprogram.

Till sist vill jag åter säga att det inte finns mycket kontakt mellan professionella lexikografer och ”lingvistlexikografer”. Själv är jag lexikografisk amatör, liksom de flesta jag känner till som arbetar med lexikon för skriftlösa eller föga utforskade språk. Omvänt behandlar den lexikografiska litteraturen sällan de speciella problemen med lexikon för skriftlösa eller utforskade språk. Förhoppningsvis kan mitt bidrag öka kontakterna mellan dessa grupper av lexikonförfattare.

Referenser

- Connell, Bruce 1998. Lexicography, linguistics, and minority languages. *Journal of the Anthropological Society of Oxford* 29:3, 231–242. *Ethnologue. Languages of the World*. 25 uppl. <www.ethnologue.com>. Hämtat juli 2022.
- Évrard, Olivier 2012. Following Kàm Ràw’s trail. I: Tayanin, Damrong & Kristina Lindell (red.), *Hunting and fishing in a Kammu village. Revisiting a classic study in Southeast Asian ethnography*. Copenhagen: NIAS Press, 1–28.
- Giljarevskij, Rudžero Sergeevič & Vladimir Sergeevič Grivnin 1964. *Opređelitel' jazykov mira po pis'mennostjam*. 3 uppl. Moskva: Nauka.
- Hanson, Ola 1906. *A dictionary of the Kachin language*. Rangoon: American Baptist Mission Press.
- Lundström, Håkan & Jan-Olof Svantesson (red.) 2005. *Kammu: om ett folk i Laos*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. (Årsbok 2006).
- Mosel, Ulrike 2004. Dictionary making in endangered speech communities. *Language Documentation and Description* 2, 39–54.
- Premrirat, Suwilai & David Hirsh (red.) 2018. *Language revitalization. Insights from Thailand*. Bern: Peter Lang.

- Rahmn, Cornelius 2012. *Cornelius Rahmn's Kalmuck dictionary*. Utgiven av Jan-Olof Svantesson. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Smalley, William A. 1964. How shall I write this language?. I: Smalley, William A. (red.), *Orthography studies. Articles on new writing systems*. London: The United Bible Societies, 31–59.
- Svantesson, Jan-Olof & Arthur Holmer 2015. Kammu. I: Jenny, Mathias & Paul Sidwell (red.), *The handbook of Austroasiatic languages*. Leiden: Brill, 957–1002.
- Svantesson, Jan-Olof, Kàm Ràw, Kristina Lindell & Håkan Lundström 2014. *Dictionary of Kammu Yuan language and culture*. Copenhagen: NIAS Press.
- Svantesson, Jan-Olof, Damrong Tayanin, Kristina Lindell, Thongpheth Kingsada & Somseng Xayavong 1994. *Watcanaanukom khamu-laaw* [Kammu-laotiskt lexikon]. Lund: Lund University och Vientiane: Institute for Research on Lao Culture, Ministry of Information and Culture.
- Svensén, Bo 2004. *Handbok i lexikografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts.
- Sword, Gustaf A. 1954. *Light in the jungle. Life story of Dr. Ola Hanson of Burma*. Chicago, IL: Baptist Conference Press.
- Wendt, Bo-A. 2007. Lödigt lexikograferade göingemål. *LexicoNordica* 14, 341–354.